

A kolozsvári hóstátiak

A hajdani Kolozsváron, a Szentpéteri-templom körül az Alsóvárosban, a Kétvízközben és Hidelvén éltek a zömében hajdú származású, gyökeresen magyar, kálvinista, józan gondolkodású, nyílt szívű hóstátiak.¹ Történetük szorosan összefügg Kolozsvár kora újkori, újkori és legújabb kori történetével, egészen az 1980-as évek kommunista diktatúrájának várost és embert egyaránt pusztító rombolásig.

Saját hagyományuk úgy tartja, hogy a hóstátiak Bocskai István fejedelem hajdúinak leszármazottai. Az történelmi tény, hogy Bocskai István 1557. január 1-jén született Kolozsváron. Bocatius János kassai főbíró úgy emlékszik meg az eseményről, hogy ennek a helye a Mátyás király szülőházával átellenben lévő ház volt.

Napjainkban az épület, amelyet Teleki József 1817 táján megújított, az Erdélyi Magyar Tudományegyetem (Sapientia) központja.²

K. Kovács László véleménye szerint „*A Hóstát lakossága nem egy régi magból a századok folyamán önmagából kifejlődött társadalom, hanem az idők haladtán folyton-folyvást keveredett, egyre ötvöződött, ma is alakuló népesség.*”³ Az is igaz azonban, hogy a hóstátiak egy része valóban hajdú származású és a Bocskai-hagyomány erősítette önértéket és közösségi öntudatukat a történelem során.

A közösség elnevezéséül használt *hóstát* kifejezés eredetileg területet, városrészt jelölt.⁴ Szabó T. Attila szerint a *hóstát* mint köznév általában a várfalon kívül eső területeket jelölt. Ez a városfalon kívüliséget jelentő helynév vált aztán az azonos foglalkozású és életmódú, főleg zöldségtermesztéssel foglalkozó, gazdálkodó kálvinista magyar közösség elnevezésévé.⁵

Egyes források arra utalnak, hogy a hajdúk Kolozsvárra telepítésének szándéka Báthory Gábor fejedelem ötlete volt. Az tény, hogy a kálvinista hit megerősödése Kolozsváron az ő fejedelemsége alatt kezdődött. 1609 március 20-án az óvári „*kispiacon lévő egykori Domonkos-rendi pusztaemplomot a reformátusoknak adományozta, amelyet 1612 április 20-án meg is erősített*”.⁶ Báthory Gábor a királyi Magyarország képviselőivel folytatott tárgyalások jegyzékében is említette a hajdúkat. A II. cikkely szerint a fejedelem vállalta, hogy a hajdúk közé állt jobbágyokat kiadja és „*ő magokat is pedig, úgymint az régi hajdúságot az tél elmúltán mindjárt az maga ditiújában szállítja és telepíti*”. A fejedelem intézkedései és szándéka nem kizárt, hogy a kolozsváriak letörését akarták elérni, de halála megghiúsította esetleges terveit a hajdúk betelepítésére. Herepei János kutatásai során arra a következtetésre jutott egy számadáskönyvi bejegyzés alapján, hogy 1629-ben Bethlen Gábor telepítette be a hajdúkat a kolozsvári hóstátokba.⁷

Kelemen Lajos és Biás István egy Teleki-levéltárban látott kiváltságlevél alapján I. Rákóczi Györgyöt tartja a hajdúk letelepítőjének. Apafi Mihály fejedelem elbocsátott végváriakkal és partiumi hontalan hajdúk befogadásával próbálta erősíteni a hadseregét. Az 1668. évi beszercei országgyűlés e letelepedési szabadságot ki is terjesztette. Várad hontalanná vált védőinek egy része Tordán, egy része Kolozsváron telepedett meg. Ezek között lehettek az eredetileg Bocskai által letelepített hajdúhadházi hajdúk. A kolozsvári hóstátiak közt a mai napig sokan viselik a Hadházi nevet.

¹ A Szentpéteri-templom a Magyar utca és a Szentpéteri utca találkozásánál van. A neogótikus templom a középkori elődje romjaira épült. 1404-ből egy István nevű pap neve ismeretes. 1455-ben három polgár végrendeletében malmát a templomra hagyományozta. Az Alsóváros a középkori várostól keletre terült el, Kétvízköz a Malom-árok és a Nagyszamos meg a Dézsma utcák által behatárolt terület volt. A Hidelve elnevezés a Széchenyi tér és a vasútállomás közti területet jelölte. Jó térkép látható a *Kolozsvár* című könyvben a városrészekről. A könyvet szerkesztette *Bálint István János*. Polygon Kiadó, Budapest, 1989.

² *Papp Klára*: Erdélyi fejedelmek. Debrecen, é. n. 51.

³ *K. Kovács László*: A kolozsvári hóstátiak temetkezési szokásai. Kolozsvár, 1944. 2.

⁴ *Szabó T. Attila*: Kolozsvár települése a XIX. század végéig. Kolozsvár, 1946. *Egri László* Kik a hóstátiak? című írásában (Korunk Évkönyve, Kolozsvár, 1979. 67–69.) felsorolja, hogy a középkori Magyarország több városában használták a szót külváros értelemben. Kolozsváron, Kassán, Gyulafehérváron a *hóstát*, Egerben a *hóstya* szót használták erre. Egri László szerint hóstátinak csak bizonyos földészkező, kertészkező foglalkozást űző, s a vele járó életmódot és jellegzetes viseletet megtartó családokat hívják. Családneveik is jellegzetesek. Az 1950-es évekig a keresztnévek is sajátosak voltak.

⁵ Erről bővebben olvasható *Pillich László* Előzetes megközelítések egy Hóstát-monográfiához című cikkében (Korunk, 1979/6. 461.).

⁶ *Kiss András*: Bocskai és a kolozsvári hóstátiak. Rubicon 2005/2–3. 70.

⁷ *Uo.*

Első templomuk az 1672-ben épült fatemplom volt „*az Magyarutczai kis ajtó előtt*” a Magyar utcai–Longa fertály hóstátjában.⁸ A kis fatemplom elpusztulása után 1695-ben először egy kis kő- és fatemplomot építettek, majd 1829-ben a reformátusok számának erős megnövekedése miatt elhelyezték a mai napig álló kétágú templom alapköveit. A templom építését 1851-ben fejezték be. Ez Kolozsvár legjelentősebb klasszicista épülete.⁹ A templomot kezdetben Külsővárosi református templomnak nevezték, majd 1903-ban, mikor a város reformátusságát parókiális körökre osztották. Alsóvárosi templom lett a neve. A kolozsváriak Kétágú templomként emlegetik egészen napjainkig és hívei a hagyományosan kálvinista hóstáti lakosságból kerülnek ki.¹⁰ A templom udvarán van a református papilak. Első lakója Szász Gerő kolozsvári esperes kiváló szónok, költő volt, aki itt szerkesztette az *Erdélyi Protestáns Közlönyt*.

A XVIII. századra kialakultak Kolozsvár azon külső körzetei, amelyekben az 1980-as évekig hóstátiak laktak. Jellegzetesen „*földészek*” voltak, akik elsősorban kertműveléssel és a XX. század első harmadáig tejtermeléssel foglalkoztak. Utóbbi érdekében legelőket, erdőket, szőlőket és szántókat vettek vagy béreltek. Elsősorban Kolozsvártól délkeletre a Békás, Borháncs és Szopori részekre és Kolozsvártól északkeletre és északra a Szamos bal oldalán a Meleg-völgy, Elő-völgy, Tarcsa, Szentgyörgy-hegy, Csillag-hegy, Aszú-patak, Kajántó-völgy elnevezésű területeken voltak földjeik.¹¹ Ahogy a város egyre növekedett és a beépítés sűrűbb lett, a hóstátiak is egyre kijebb szorultak. Érdekes, öreg Zágoni Szabó Mihály az 1940-es elején azt mondta, hogy a város reájuk nézve legfélelmetesebb fegyvere a vízvezeték és az aszfalt.¹² A valódi ok az volt, hogy a belső területeknek nyilvánított részekre nem lehetett állatot tartani, nem lehetett trágyát gyűjteni és terményt meg takarmányt tárolni. Szegény Zágoni Szabó Mihály akkor még nem tudhatta, hogy a hóstátiak legkegyetlenebb ellensége a kommunista diktatúra, amely 8–10 év alatt lerombolta és még nyomát is eltüntette egy több száz éves település-szerkezetnek és kultúrának...

A hóstátiak házai, melléképületei udvar- és kertszerkezete elsősorban a gazdálkodás szempontjait vette figyelembe. A képi források hiányában a XIX. századi írott források és a század második felében épült házak alapján alkothatunk képet, hogy milyen volt egy hóstáti porta.¹³

A hóstáti házak „*véggel állnak/álltak az utcára*”, azaz úgy épültek, hogy a ház keskenyebb része volt az utca felől, és az egész ház hosszában lévő része az udvarra nézett. Az utcára rendszerint két ablak nyílt, a tornácos részen sokszor vakablakok voltak.

A kapuk erős kapufélfával-kapubálvánnyal ellátottak és kétlevelűek voltak, fedeles kiskapuvál, amelynek szemöldökgerendájába ékes betűkkel vésték bele, hogy ki építtette és mikor a házat és ki volt a felesége. A kétlevelű nagykapu másik oldalán egy kis deszkakerítés volt a következő házig.

A XX. században gyakran készítették a kétlevelű kapuk helyett nagy székelő kapura emlékeztető befoglalt kapukat.¹⁴ A kapufélfákra befele menet jobb oldalra sokszor rávéstek egy faekét, a bal oldalra egy búzakalászt markoló kezét. Néha az eke alá vagy helyett egy koronás kígyót véstek. Nem lehet tudni, hogy a Bánffy-címer kígyója ez, vagy a küszöb alatt lakozó kígyókirályé?

A búzakalászatok markoló kéz már 1677-óta hóstáti jelvény.¹⁵ A házsongárdi temetőben a régi hóstáti sírokon gyakran látható ez a motívum. Az is előfordul, hogy a kéz egy-két szőlőfürtöt is tart. Az vallásos jelkép, de lehet, hogy a Kolozsvár környéki régi nagy szőlőtermesztés emléke is.

A búzakalászt és a szőlőfürtöket tartó kéz a *Kalandoz társaságok* pecsétjén is látható. A kéz egy cserfakoszorú közepében van, amelyet két oldalról egy-egy férfi tart.

⁸ *Uo.*

⁹ *Gaal György*: Kolozsvár. Polis Kiadó, Kolozsvár, 2001. 142.

¹⁰ A tanulmány írója is ott konfirmált Váldy György lelkész szolgálatában.

¹¹ *Pillich László, Vetési László és Vincze Zoltán*: A kolozsvári magyar hóstáti közösség népesedési és szerkezeti átalakulása 1899–1980 című tanulmányában részletes statisztikai kimutatásokat találunk a hóstátiak tulajdonformáiról, a bérelt földek nagyságáról és a különbözőképpen megművelt területek arányairól. Ugyanitt olvashatunk a bolgár típusú kertgazdálkodás módszereinek elterjedéséről és a gazdálkodást segítő egyletekről, szövetkezetekről is. A tanulmány a *Változó valóság* című szociográfiai tanulmánykötetben jelent meg Bukarestben 1984-ben a Kriterion Kiadó gondozásában, szerk.: *Egyed Péter*.

¹² *K. Kovács László*: Hóstáti képek. In: *Kincses Kolozsvár*. Szerk.: *Bálint István János*. Budapest, 1987. 419–420.

¹³ *Németh Sándor*: Erdély népei, az „Erdély” néprajzi melléklete. Kolozsvár, 1899. 23–25.

¹⁴ Gyermekkoromban ilyen volt a sokszor megcsodált Pacsirta utcai 23-as ház kapuja. Szépen faragott gerendái rég elhamvadtak a tömbházak szigetelésekor a szurkoshordók alatt rakott tüzekben...

¹⁵ *K. Kovács László*: Kolozsvári szemle. Kolozsvár, 1942. 29–40.

A XIX. századi sírkövön jól megfigyelhető a jellegzetes hóstáti viselet. Pörge kalapot, kihajtott galériú rövid kabátot és gatyát, csizmát viseltek az erős-zömök férfiak.

A *Kalandos társaságok* vallásos eredetű szervezetek voltak, amelyek az erkölcsi rend, a polgárok közti béke fölött őrködtek. A Külmagyar utcai *Kalandosok* alapszabálya már 1613-tól ismert.¹⁶ Az alapszabály 1827-ben elnyerte a városi tanács jóváhagyását. 1848 után leginkább a temetések megszervezésével, meg az özvegyek és árvák segélyezésével törődtek. Az 1980-as évekig volt saját zászlójuk, dalárdájuk, jelvényük. Gyermekként, azaz már konfirmált, tehát egyháziilag nagykorúként néhány *Kalandos temetésen* részt vettem. Nem gondoltam akkor, hogy egy középkori eredetű szokás és szervezet utolsó élő szertartásának egyikén voltam jelen...

A régi hóstáti házak fából épültek, de a XX. században már legtöbb ház téglából, kőből épült. A szalmatetőt is felváltotta a cserép vagy a deszka.¹⁷

Az udvar egyik részén a ház hosszában tornác volt, a házzal szemben a nyári konyha, vagy tejes kamra. Az udvar első felén voltak a kosarak, edények/cserepek, asztalok, székek, amelyekkel a piacra jártak. A XX. században a híres kolozsvári nagy piacon főleg kerti zöldséget, diót, cseresznyét, a század első felében még tejtermékeket és a messi földön híres hóstáti savanyú káposztát is árulták. (A piacon, ahogy gyermekként édesanyammal járva számtalanszor magam is tapasztaltam, a kendős, nagy szoknyás, csizmás hóstáti asszonyok mindenkinek szívesen adtak kóstolót.) Az udvaron mindig volt kút vagy vízcsap, általában a nyári konyha előtt. A ház végéhez építették néha az alacsonyabb kamrát, esetleg tyúkólat. Az udvart nem kövezték, általában sóderrel szórták le. A nyári konyha és az utca felőli kerítés között néha elkerített virágoskert volt. Az udvar végét a rakodópajta zárta le a kert felé. Középen volt a nagykapu szín a szekér számára. A kert felőli részen is volt kis- és nagykapu. Egyik oldalt volt az istálló a lovak számára. Másik oldalon volt a tehénistálló, bár az 1950-es évektől egyre inkább disznóólként használták a rakodópajtának ezt a részét.

A szénapadlás nagy és magas volt. A rakodópajta mögött egyik oldalt voltak a szénaboglyák, a másik oldalon a trágyadomb. A pajta falához támasztották a szerszámok egy részét és az éppen nem használt fakeretben az üvegtáblákat, műanyagfólia még nem lévén.

A kertben minden talpalatnyi helyet kihasználtak. A XX. században már szinte minden hóstáti bologár módszerrel művelte kertjét. Gabonatermesztéssel és marhatenyésztéssel az azt megelőző korban foglalkoztak. Az szerencsés volt, akinek a kertje végében folyt a Malom-árok vize (a Szamos egyik ága), vagy ennek egy mellékága, ami a kert öntözését nagyban megkönnyítette. A hóstátiak nem csak káposztájukról voltak híresek, hanem sárgarépájukról, kolozsvári *murok*jukról is, olyannyira, hogy egyik gúnynevük a *murkos-murkosok* volt. A Magyar utcában levő, 1832-ben megnyílt református iskolát (mára már ezt is megszüntették) nevezték félig tréfából, félig gúnyból *murokegyetemnek*, *hóstáti akadémiának*.¹⁸

A *murkot* minden esetben megmosva tették a gyékénytállaikra, vagy később a viaszos vásznakra, a piaci asztalokra. A kertben gyakran használtak *melegágyások*at. Ez 30–40 cm magas fakeret volt, amelybe porhanyós földet tettek és lefedték fakeretbe foglalt üveglapokkal. Tavasszal az újhagyma–zöldhagyma és a piros retek volt hóstátiak fő árúja.

A piacra gumikerekes szekerekkel vitték minden reggel az árut. A II. világháború előtt még vasalt kereket használtak. A szekérek rendszerint egy lovat fogtak be, és a szekér bal hátsó végén volt a fáklya,

¹⁶ Gaal György: Magyarok utcája. Kolozsvár, 1995. 143.

¹⁷ Szó szerint deszka- és nem zsindeletéről van szó. Az egymás mellé fektetett és a gerendákra szegezett deszkákat az illesztésnél befedték egy másik deszkával.

¹⁸ Az iskolát Kerepesi Károly lelkész beszédének hatására református nők alapították. Jelentős szerepe volt ebben gróf Bethlen Farkasnénak, gróf Mikó Katalinnak, Hanák Károlynének és Wesselényi Polixénának. Kiemelkedő tanárai közül érdemes megemlíteni Szentgyörgyi Lajost, Páncél Ferencet, Kász Domonkost (későbbi református püspök), Török Istvánt és Szabó Sámuel. 1892-ben épült az iskola ma is álló tágas, világos tantermekkel ellátott új épülete. 1894-ben itt nyílt meg a második kiseddő is a hóstátban. Az iskola nagy kertjében faiskola és az oktatást segítő veteményes volt. 1981-ben az akkor már államosított, de még magyar tan nyelvű általános iskolát a kommunista diktatúra megszüntette. Az adatok Gaal György Magyarok utcája című könyvéből vannak 147–148. Első négy osztályos korban itt jártam iskolába én is. A magas szintű oktatás mellett szeretet és magyar öntudatot is kaptunk tanítóinktól. Azóta is hálával gondolok rájuk. Külön érdekesség, hogy az első két osztályban a fiúk kardvívást tanultak fakardokkal tornaórán. Ez nem modern sportvívás volt, hanem valamilyen keleti eredetű régi magyar vívásmód. Kilences egységekbe álltunk fel, amiről később kutató korban tudtam meg, hogy sajátos keleti harcrend. Fényképeim vannak erről, de sajnos a tanárnőt, aki tanította (már akkor sem volt fiatal), nem sikerült megtalálnom a teljesen lerombolt és megváltozott városrészben.

Kocsis Ferenc hóstáti gazda és leánya
(Néprajzi Múzeum, F 86920, Gönyey Sándor felvétele, 1940)

asztal. Két oldalt volt egy-egy ágy, vagy az egyik oldalon az *egyajtós hóstáti szekrény*. Régen láda is volt a szobában és a konyhában festett fogas. Máshol a konyhában szegre akasztották a festett tányérokat, ritkán kancsókat. Emlékszem Ferenc Józsefet és Vilmos császárt ábrázoló tányérokra és csuprokra. A használati zománcos fémedények mellett főleg zilahi és tordai kerámiaedények voltak. A szoba falán főleg a magyar történelem egy-egy jeles eseményét ábrázoló nyomatok voltak üveg alatt szépen bekeretezve vagy családi fényképek. Kedvelt volt az aradi vértanúkat, Rákóczit és Árpádot ábrázoló kép. A színes, nyomtatott, az arc helyén fényképes osztrák–magyar és magyar királyi honvédségi okleveleket a román hatóságoktól való félelem miatt már csak a szekrényben tartották. Ugyancsak a szekrény hátlapján voltak szögre kifeszítve a régi selyemhuzatos zászlók. A Csertőri utcai Butyka Juliéknál Bethlen Gábor hattyús címeres zászlaja volt még az 1980-as években. Ugyancsak a szekrények alján voltak a címeres fokosbalták, szablyák és régi magyar egyenruhák. Aki a hatóságoktól jobban tartott, az a padláson a gerendák és a cserepek közé dugta el a szablyát, szuronyt, vagy derékszíjat, honvéd sapkát...

A hóstátiak ételei inkább a környező falvakéihoz voltak hasonlóak, nem a városi lakosokéhoz. Rendszerint zsírral főztek, sütöttek, nem olajjal, és aki tehetett, két disznót vágott, ami egy egész évig biztosította a család zsír-, kolbász- és szalonnaszükségletét.

Szilvapälinkát és házibort ittak ünnepekkor, sörözni csak a legfiatalabb korosztály járt a környéken levő kocsmákba (Péntek-kocsmá, Liliom utcai kocsmá), de csak ritkán.

Karácsonykor főleg a gyerekek jártak *kántálni*, húsvétkor már a legények is *öntözni*. A szép hosszú locsolóverseket az 1970-es években lassan felváltották a néha vicces, de jobbára igénytelen, rövid locsolóversek.

Jelentős ünnep volt a hóstáti *szüreti bál*. Általában kibérelték egy-egy kultúrház nagyobb helyiségét, ritkán az iskola tornatermét. Lóval, szekérral és gyalog mentek az ünnepre, szépen felöltözve hóstáti viseletbe. Még a lányok kezében is gyakori volt a felpántlikázott rézfokos. A vas- és acélfokosok vagy igen régi, szépen kovácsolt fokosok voltak, vagy első világháborús lövészárokkokosok. A szüreti bálokban előfordult verekedés is, főleg a Magyar utcai és a Honvéd utcai legények közt. Elsősorban akkor, ha egy legény más utcabeli lányra vetette a szemét. Az öregek akkor mondták, hogy ilyen esetben „*az egyikről le kellett mondania*”, tudniillik, vagy a leányról vagy az életéről.¹⁹ Ez azonban túlzás volt, sem a szülei, sem az idősebb szomszédok nem emlékeztek emberhalállal végződő verekedésre.

Családi ünnepnek számított a keresztelő, ami régebben nem is templomban, hanem a lelkipásztor házában történt, vasárnap délután. Este vacsorára hívták a keresztapát, keresztanyát, a bábaasszonyt, régebben a tágabb rokonságot is.

¹⁹ K. Kovács László: Hóstáti képek, i. m., 423.

A névnapot is megünnepelték, rendszerint vasárnap délután, amikor gyakran nótázással fejeződött be az összejövetel. A legtöbb első és második világháborús nótát ilyen alkalmakkor tanultam.

Jellegzetes volt a hóstátiak viselete. Még akkor is megtartották sajátos öltözetüket, amikor a város körüli falvak népe már „viselet nélküli” lett (Szamosfalva, Kolozsmonostor, Apahida). A XIX. század közepéig a hóstátiak viselete nem sokban különbözött a korabeli tordai, enyedi, dési zilahi „földműves polgárok” viseletétől. A XIX. század közepétől a városi középosztály „magyaros-zsinóros” viselete hatott a hóstátiak öltözködésére is, ahogy a hóstátiak viselete is hatott a környező falvak ruházódási szokására.

A XX. század közepén a férfiak a korábbi rámás csizma helyett kemény szárú, bőrrel szegett, bőrgombos fekete csizmát, fekete priccsesnadrágot és fehér inget viseltek. A régi gombkötő- és zsinórosmesterség kihalásával (a román hatóság sem nézte jó szemmel a vitézkötéses viseletet) a rövid posztókabát kétsoros gombolású és széles fazonú volt. A két világháború között még hordtak prêmes gallérú fekete bekecsket, de fekete szűrt már nem. A fiatalok is fekete nadrágot viseltek, de a kabát és a mellény lehetett szürke, kék vagy sötét kávészínű is. Munkához gyakran kötöttek sötétkék vagy fekete kötényt-surcot, hogy a nadrág ne szennyüljön.

A nők viselete több szürkés vagy barnás, bőszárú szoknyából és szűk, testhez álló ujjasból állt. A csizma magas sarkú volt és felső szárán vörös színű bőrszegély volt néha. A hétköznapokban előfordult bőr lábfejes, de nemez szárú csizma, nyáron bőrszandál, vagy az 1960-as évektől teniszcipő is.²⁰ Télen még fölvettek barna színű *bujkát*, s ez alá házilag kötött, elől gombolódó gyapjuszvettert. Fejüket csipkés bársonykendővel kötötték be. Nagy hidegben a szoknya alatt a piacon árulók fekete patentharisnyát, vagy férfi hosszú gatyát is hordtak.

A lányok a hajukat egy fonatban viselték, általában piros szalaggal. A kontyot hátul tűzték fel körfésűvel. Ünnepekkor a lányok nyakát több soros korallgyöngy ékesítette, ilyenkor a blúzok rózsaszín, égszínkék vagy világoszöld volt. Az idősebb asszonyok kék, zöld és fekete színű blúzt viseltek. A szoknya elé gyakran kötöttek világosabb színű kötényt. Munkához a nők is sötétkék vagy fekete színű kötényt-surcot hordtak, hogy óvják ruhájukat.²¹

A hóstáti nők már a huszadik század elején sem fontak vagy szöttek. Az alapanyagokat a városban vásárolták, házilag hímzett ruhájuk nem volt. A hóstáti viseletet erre a célra szakosodott szabók, varró-nők, szücsük és csizmadiaik készítették.²² Nagy melegben a kerti munkához a nők széles karimájú szalmakalapot is hordtak.

Viseletüket a hóstátiak akkor is megtartották, amikor emiatt üldöztetésben volt részük. A kolozsvári közvélemény ugyanis magyar viseletnek tartotta a hóstátiak öltözetét a szó tényleges és jelképes értelmében is. A kommunista diktatúra éveiben az ilyen ruhában való megjelenés a rendszerrel való szembenállást jelképezte. Csupán a kemény szárú bőrgombos és bőrrel szegett csizma miatt engem is „figyelmeztettek” az 1980-as években, hogy ne járjak „*horthysta*” csizmában, mert esetleg „rosszul értelmezik”. Mindez az egyetem titkárságán történt, és aki mondta, köztudottan a román titkosszolgálat, a securitate tagja volt...

Hóstáti mátkapár esküvői öltözetben
(Néprajzi Múzeum, F 62276,
Kovács Pál és fia felvétele, 1910-es évek)

²⁰ Gumitalpú, sötétkék színű, igen egyszerű kínai teniszcipők voltak ezek. Kisfiú koromban nyáron ez vagy a kissé magasabb szárú kosárlabdacipő volt a mi lábbeli viseletünk.

²¹ Bővebben olvasható erről *Kós Károly* tanulmányában: Népélet és néphagyomány. Bukarest, 1972. 204–207.

²² Falvédőket néha hímeztek otthon, amelyek többsége előrajzolt kispolgári ízlésű volt, ilyen szövegekkel: „*Angyalok, ha ránk lenéznek, azt súgják, lám a földön is van égi boldogság*”; „*Nekem olyan ember kell, ki a kocsmába nem jár el. Aki sok pénzt keresen, és csak engem szeressen.*”

Amikor Romániában elkezdődött a falurombolás, a kolozsvári hóstátot az elsők közt rombolták le. A diktatúra több célt is elért ezzel. Megsemmisítette egy évtized alatt a több évszázados kultúrát. Szétszórta a magyar és egy tömbben élő erős, kálvinista tudatú és hitű közösséget.

Egy átlagos hóstáti telekre fölépítettek egy 40 lakásos tömbházat, amiben az egy őshonos magyar család mellé beköltöztettek 39 román családot, akiknek java része a Kárpátokon túlról származott. Így változott meg Kolozsvár etnikai összetétele és alakult ki a román túlsúly. A beköltöztetett emberek nagy része ráadásul Moldvából, Olténiából származott, és az erdélyi magyar és román kultúrától idegen mentalitású volt.

Megváltozott a város arculata is, hiszen a helyi hagyományokon felépült házak helyett igénytelen tömbházakból kialakított betonrengeteg jött létre. A lakótelep és „kultúrája” pedig Erdélyben és Olténiában is ugyanaz.

A hóstáti lakosság és a hozzájuk kapcsolódó iparosok megélhetésének módja is megváltozott. A kertjükből élő kistermelő „földészek” és kisiparosok a szocialista nagyiparba kényszerültek és megélhetési feltételeik jelentősen rosszabbodtak. Ráadásul nem ők látták már el Kolozsvár egyre növekvő lakosságát jó minőségű zöldséggel, hanem ők is kénytelenek voltak állami boltokból, néha jegyre venni az élelmiszereket az egyre rosszabbá váló ellátást még nehezítve. A diktatúra úgy rombolta le a hóstátot, hogy megváltozott még az utcák rendszere is. A Malom-árok egy részét betonlapokkal lefedték, hogy nyoma se látszódjon a folyónak. Sok helyen fel sem lehet ismerni a hajdani környezetet.

A kolozsvári hóstátiak, az erdélyi magyarság és reformátusság erős lelkiületű és sajátos arculatú csoportja így több területen szenvedett el súlyos csapásokat. Mindez „Európában és békeidőben” történt. Valójában fondorlatosan kitervelt etnikai tisztogatás és történelmi bűncselekmény volt az erdélyi magyarság és kultúrája ellen. Veszített vele Kolozsvár és Erdély románsága is. Soha olyan jó savanyú káposztát és murkot már nem eszik senki Kolozsváron. A hóstátiak és az erdélyi magyarok ráadásul soha nem robbantottak, lóttek kisebbségi és emberi jogaikért, mint néhány nyugat-európai nemzeti kisebbség még az 1980-as években is. Végezték hagyományos munkájukat, hozzájárulván minden kolozsvári magyar és nem magyar egészséges élelmiszerekkel való ellátásához. A piacon a magyarral magyarul, a románnal románul beszéltek, hiszen ez így természetes. De magyarul akarták a zoltárokat énekelni református templomaikban és szerették volna, hogy gyermekeik magyarul tanulhassanak az iskolákban. Mindez európai alapjog (lenne).

A rombolás sok hóstáti fizikai elpusztulásával is járt. Főleg az idős emberek, akiknek más mesterségük sem volt, hiszen ők kertjükből éltek, nem sokáig bírták a betonkocka szorítását. Néhányan az 1990-es években a Kerek-domb alatt vásároltak telket és ott próbálnak gazdálkodni. Mások messzire sodródtak a Kétágú templomtól Budapestre, Svédországba, Kanadába.

Ahol azonban még vannak hóstátiak, a Bocskai-hagyomány és a kolozsvári hajdú öntudat tovább él.

Hidán Csaba László

Szent Orbán pápa kultusza Tokaj-Hegyalján

A szőlőtermesztés és a borkészítés végigkíséri az emberiség kultúrtörténetét. Hazánkban a tatár-török dúlta szőlőhegyeket követően a filoxéra nem csak a szőlőinket, hanem a szürethez kapcsolódó népszokásaink jelentős részét is pusztította. Az elmúlt évszázad kezdetétől szinte újra kellett teremteni a népi kultúránkból fakadó gazdag hagyományainkat. Magyarországon párját ritkítja az a gazdag, sokféle szellemi és tárgyi motívumkincsekkel gazdagított szokáshagyomány, mely a szőlő műveléséhez, a bor készítéséhez, fogyasztásához kötődik.

A kereszténység előtti pogány, görög-római-germán hitvilágra és az ókeresztény évszázadok hagyományaira vezethető vissza a szenteknek ma is élő kultusza, a borszentelés rítusa. A természet pusztító erejének kiszolgáltatott termelők a különböző elemi károk ellen kezdetekben a görög Dionüszosz, a római Bacchus, a germán Odin és Thor, de több más istenség segítségét kérték a föld termőképességének, a termés megőrzésének céljából. A kereszténység és az általa képviselt kultúra megjelenésével az ókori pogány szokások, istenek világa helyébe a szentek kultikus tisztelete lépett.

A szőlőt művelő gazdák ültetvényeiket igyekeztek az időjárás viszontagságaitól, minden külső bajtól megoltalmazni. Szinte az esztendő minden hónapján egy-egy szőlővédő szent engesztelését kérték. Az ismertebbek között említjük meg Vince (jan. 22., termés meghatározó); Mátyás (febr. 24., jégtö-